

УДК 615.825:001.4(811.133.1=811.161.2)

ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ ФРАНЦУЗЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКО-ФРАНЦУЗЬКОГО СЛОВНИКА ГАЛУЗІ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Коваль Р.С., викладач

кафедри української та іноземних мов

Львівський державний університет фізичної культури

У статті проаналізовано особливості укладання французько-українського та українсько-французького словника термінології реабілітації. Реєстр охоплює понад 3,500 термінів: для найменування засобів і методів реабілітації, приладів та апаратів (близько 1,550 термінів), професій галузі (близько 100 термінів), класифікацій, шкал і тестів (близько 300 термінів), аббревіатур (близько 550 термінів), найбільш поширених вад, порушень і захворювань (близько 1,000 термінів). Лексикографічну базу майбутнього словника становлять галузеві праці, з якими була можливість ознайомитись і які можна було проаналізувати *de visu*.

Ключові слова: словник, реабілітація, переклад, французька мова, українська мова.

В статье проанализированы особенности составления французско-украинского и украинско-французского словаря терминологии реабилитации. Реестр охватывает более 3,500 терминов: для наименования средств и методов реабилитации, приборов и аппаратов (около 1,550 терминов), профессий отрасли (около 100 терминов), классификаций, шкал и тестов (около 300 терминов), аббревиатур (около 550 терминов), наиболее распространенных недостатков, нарушений и заболеваний (около 1,000 терминов). Лексикографическую базу будущего словаря составляют отраслевые труды, с которыми была возможность ознакомиться и которые можно было проанализировать *de visu*.

Ключевые слова: словарь, реабилитация, перевод, французский язык, украинский язык.

Koval R.S. LEXICOGRAPHICAL SPECIFICITY OF A DICTIONARY FOR REHABILITATION TERMINOLOGY (CASE STUDY OF FRENCH-UKRAINIAN AND UKRAINIAN-FRENCH DICTIONARIES)

The article analyzes the features of composing French-Ukrainian and Ukrainian-French dictionary of rehabilitation terminology. The registry of dictionary covers more than 3,500 terms to name means and methods of rehabilitation and devices (about 1,550 terms), the occupations in physical rehabilitation (about 100 terms), scales and tests (about 300 terms), abbreviations (about 550 terms), the most common defects, disorders and diseases (about 1,000 terms). Lexicographical database of the dictionary is formed due to the works related to rehabilitation sphere. The scientist had the opportunity to review and analyze *de visu*.

Key words: dictionary, rehabilitation, translation, French, Ukrainian.

Постановка проблеми. Сучасні економічно розвинуті держави світу значну увагу приділяють соціальним програмам. Україна, ставши на шлях демократичного розвитку, проголосила людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Останніми роками в українському суспільстві з'явилось усвідомлення того, що неповносправні особи – це прошарок населення держави, який поряд зі здоровими людьми наділений аналогічними з ним правами. Володіння й розпорядження цими правами потребує від держави та її громадян додаткових заходів, спрямованих на медичну, соціальну, трудову, психологічну реабілітацію й адаптацію інвалідів, їх залучення до активного громадського життя [9]. Бойові дії, що тривають більше ніж два роки на території України, призводять до появи величезної кількості неповносправних людей, котрі потребують комплексної медичної та соціально-психоло-

гічної реабілітації. У праці [26] французька дослідниця Жулія Фасіон-Роже (Julia Facione-Roger) наголошує (з відсиланням до англomовного джерела): “Une nouvelle typologie de victime de guerre est née. La médecine militaire n'avait encore jamais eu à traiter des patients aux blessures si complexes. Elle doit ainsi relever de nouveaux défis en matière de rééducation, de réadaptation, de reconversion et de suivi au long cours de ces patients” («З'явився новий тип постраждалого внаслідок війни. Воєнна медицина ще ніколи не займалась лікуванням пацієнтів із настільки складними ураженнями. Перед нею стоять нові виклики стосовно відновлення, реабілітації, перекваліфікації та довготривалого супроводу цих пацієнтів») (переклад автора). Також у нашій державі є значна кількість людей з інвалідністю внаслідок інших причин – травм, захворювань, катастроф etc. На жаль, в окремих випадках є провина лікаря та його фахова некомпетентність. Саме тому реабілітація – це суспільно

необхідне функціональне й соціально-трудове відновлення хворих та інвалідів, що здійснюється комплексним проведенням медичних, психологічних, педагогічних, професійних, юридичних, державних, суспільних та інших заходів, за допомогою яких можна повернути потерпілих до звичайного життя і праці, відповідно до їхнього статусу [24, с. 17].

Наукова комунікація між відповідними спеціалістами, переклад найрізноманітнішої інформації із цієї сфери, зрештою, спілкування між неповносправною людиною та фахівцем із фізичної реабілітації/фізіотерапевтом, один із яких є україномовним, інший – франкомовним, потребує перекладного галузевого словника. А.М. Герцик зазначає, що «фізична реабілітація в Україні продовжує розвиватися як практична, наукова та освітня галузь. Важливим етапом її становлення є формування тезауруса основних професійних понять. Термінологічні проблеми фізичної реабілітації ще далекі до вирішення і належать до пріоритетних, які постали перед галузевою наукою» [6, с. 32]. Тому питання, пов'язані з принципами його укладання, ми спробуємо розглянути в статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика питань, які стосуються термінології реабілітації у французькій та українській мовах, була розглянута в попередніх статтях автора [12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19; 20], а також у працях інших дослідників [3; 4; 5; 6; 10; 21; 22; 23; 25; 27].

Постановка завдання. Мета роботи полягає в напрацюванні принципів і критеріїв відбору термінів для укладання перекладного французько-українського та українсько-французького словника фахової мови реабілітації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Р.І. Дудок визначає «фахову мову» як сукупність усіх мовних засобів, які використовують у конкретній сфері науки, щоб забезпечити взаєморозуміння комунікантів [11, с. 174]. «Фахова мова» – це також варіант загальноновживаної мови, який слугує основою для пізнання та визначення фахових об'єктів їхнього дослідження й розуміння, а також для специфічних комунікативних потреб фаху. Учений зазначає, що «науки, які виникають, широко використовують загальну лексику для утворення своїх терміносистем, а отже, кожен раз продуктивнішими є процеси термінологізації загальноновживаних слів» [11, с. 180]. Унаслідок поєднання інваріантного значення загальноновживаного слова зі спеціальним диференційним поняттям слово

одержує однозначний термінологічний смисл у межах певної терміносистеми [11, с. 180]. Кожна нова дисципліна потребує власної термінології, що призводить до стрімкого зростання кількості термінологій і збільшення омонімії та багатозначності термінів, оскільки на початковому етапі розвитку термінології основним способом утворення термінів є запозичення зі суміжних дисциплін [8, с. 6]. Відповідно, зростає потреба в укладанні галузевих словників. Найбільш очевидним джерелом лексики є наявні термінологічні словники [7, с. 79].

Уважаємо, що в нашому випадку терміни потрібно добирати з тлумачних словників саме реабілітаційного спрямування. Звичайно, розвиток реабілітації відбувається швидко, з'являються нові терміни, що постійно буде призводити до коректив, уточнень і доповнень. Фактично створити найдосконалішу лексикографічну працю, яка б охоплювала абсолютно всю наявну лексику з певної галузі, неможливо. Ми користувалися тими словниками, з якими була змога ознайомитися та які можна було проаналізувати *de visu*, і саме вони стали основою базою для укладання реєстру термінів. Це, зокрема, *Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation* (2007) [25], *Dictionnaire du handicap. 7e édition* (2011) [27], *Медико-біологічна та реабілітаційна термінологія для студентів спеціальностей «Фізична реабілітація, Фізична культура»* (2002) [22], *Тлумачний словник термінів і словосполучень фізичної реабілітації* (2002) [23], «Основні поняття й терміни здоров'язбереження та фізичної реабілітації в системі освіти» (2011) [10], «Физическая реабилитация. Лечебная физическая культура. Кинезитерапия» (2010) [21]. Серед підручників і посібників одним із основних джерел відбору термінів були «Фізична реабілітація» (2009) [24] і «Вступ до фізичної реабілітації» (2013) [2]. На жаль, не було змоги ознайомитись і проаналізувати *Dictionnaire de médecine physique de rééducation et de réadaptation fonctionnelles* (1972), *Glossaire de la réadaptation professionnelle et de l'emploi des handicapés* (1981), *Dictionnaire de la réadaptation. Tome 1, termes techniques d'évaluation: index français-anglais/anglais-français* (1995), *Dictionnaire de la réadaptation. Tome 2, termes d'intervention et d'aides techniques: index français-anglais/anglais-français* (1997), оскільки вони недоступні в Україні. Серед інших важливих джерел варто назвати дисертаційну працю «*Émergence de la kinésithérapie en France à la*

fin du XIXème et au début du XXème siècle. Une spécialité médicale impossible. Genèse, acteurs et intérêts de 1880 à 1914” Жака Моне (Jacques Monet), роботи А.М. Герцика, Клода Амоне (Claude Hamonet), Моріса Блуена (Maurice Blouin), Марі-Оділь Фраттіні (Marie-Odile Frattini), Жана-Мішеля Віротіуса (Jean-Michel Wirotius).

Отже, станом на сьогодні ми відібрали близько 3,500 термінів, із яких маємо для найменування засобів і методів реабілітації, приладів та апаратів приблизно 1,550 термінів; для найменування професій галузі близько 100 термінів; для найменування класифікацій, шкал і тестів близько 300 термінів; для найменування найпоширеніших вад, порушень і захворювань близько 1,000 термінів; а також близько 550 найбільш уживаних абревіатур. Зазначимо, що спочатку нами був укладений реєстр термінів французькою мовою. Реєстрація термінів у працях, які написані провідними фахівцями галузі, дає нам змогу зараховувати їх саме до тієї сфери, яка є предметом нашого аналізу.

Певним чином нам ускладнює роботу відсутність великого перекладного французько-українського медичного словника, у якому могли бути представлені терміни з усіх медичних галузей. Фахова майстерність перекладача залежить від його бажання постійно навчатися й удосконалювати свою перекладацьку майстерність, а вивчення спеціалізованої літератури розширить його професійну компетенцію загалом. Пошук правильного варіанта точного відповідника терміна в іншій мові є першочерговим завданням перекладача, і в цьому йому суттєво допоможуть додаткові знання предмета. В окремих випадках перекладачеві доводиться пропонувати свій варіант із опертям на свою науково-дослідницьку інтуїцію.

Важливе місце посідає вивчення етимології термінів, що дає змогу встановити основні шляхи їх створення, прослідкувати етапи становлення реабілітації загалом, визначити роль і внесок науковців у її розвиток. Більшість термінів на позначення основних понять реабілітації виникли в XIX і XX століттях. Як правило, основою для формування термінів слугували грецька та латинська мови. Французькими науковцями була запропонована низка термінів галузі [14]. Епоніми широко застосовуються в терміносистемі реабілітації, відображають розвиток її методів, відкриття й опис певних захворювань чи синдромів, розроблення приладів та апаратів, укладання різ-

номанітних шкал, класифікацій, коефіцієнтів, індексів і тестів [13]. Топоніми в термінології фізичної й медичної реабілітації вказують на місце, пов'язане з певним медичним відкриттям [20]. У словник доцільно включати всі епонімічні й топонімічні терміни з галузевих тлумачних словників, оскільки їх наявність у них свідчить про належність саме до реабілітаційної сфери. Запозичені з інших мов терміни ми пропонуємо подавати при умові їх активного використання. У французькій терміносистемі реабілітації найбільша кількість термінів запозичена з англійської та німецької мов, у терміносистемі реабілітації української мови вживаються запозичення з англійської, французької й італійської мов. Домінування англійських термінів як запозичених у зазначених мовах ми пояснюємо динамічним розвитком реабілітації, а також медицини загалом в англійських країнах [15]. Чільну позицію у створенні реєстру словника займають абревіатури. Вони використовуються для позначення назв організацій та установ, професій, хвороб і порушень, класифікацій і шкал, методів і засобів реабілітації [12]. Словник повинен бути розрахований на широке коло користувачів, чия діяльність пов'язана з реабілітацією, – фізіотерапевтів, ерготерапевтів, протезистів, травматологів-ортопедів і багатьох інших фахівців.

Термінологічна система як сукупність пов'язаних між собою термінів має бути складена з якомога меншої кількості терміноелементів. Функціонально доцільними є такі мікросистеми термінів, які відображають усі можливі зв'язки пізнаних явищ, а також мають достатню дериваційну потенцію. Точність терміна – це якомога адекватніше співвідношення мовних висловів до предметів, станів і процесів відповідних галузей людської діяльності [11, с. 187]. Щоб побудувати новий термін, використовують також наявні терміни, які вже функціонують у складі іншої термінології. Таке явище називають ретермінологізацією, тобто перенесення головного терміна з однієї сфери до іншої з його повним або частковим переосмисленням, що пояснюють давно відомим фактором інтеграції наук [11, с. 191]. Нові смисли того чи іншого терміна виникають унаслідок розвитку первинного значення фахового слова або різноманітних позамовних видозмін [11, с. 193]. Структурно-семантичний потенціал терміна, його парадигма перебувають у сфері зацікавлення багатьох лінгвістів, оскільки «термінологічний вибух» поставив перед ученими завдання систематизувати,

уніфікувати і стандартизувати термінологічні одиниці [11, с. 197].

Коротко розглянемо запропоновані нами критерії поділу термінів реабілітації у словнику на п'ять груп: I. АБРЕВІАТУРИ; II. ЗАСОБИ Й МЕТОДИ РЕАБІЛІТАЦІЇ, ПРИЛАДИ ТА АПАРАТИ; III. ПРОФЕСІЇ; IV. КЛАСИФІКАЦІЇ, ШКАЛИ Й ТЕСТИ; V. ВАДИ, ПОРУШЕННЯ Й ЗАХВОРЮВАННЯ.

I. Абревіатури, які ми відібрали, репрезентують французькі реалії та не є широко відомими українським фахівцям. Зазначимо, що їх детальний аналіз дає нам уявлення про функціонування галузі реабілітації у Франції загалом, зокрема роль держави в процесах функціонального відновлення та реабілітації пацієнтів. Наприклад, у Французькій Республіці поширеними є різноманітні каси, завдання яких полягає в допомозі людині при повній або частковій втраті нею працездатності: “AGEFIPH”/“Association de gestion du fonds pour l’insertion professionnelle des personnes handicapées” – «Асоціація керування фондами для працевлаштування неповносправних людей»; “CNAM”/“Caisse nationale d’assurance maladie” – «Національна каса страхування на випадок тимчасової непрацездатності»; “CPSS”/“Caisse primaire de la sécurité sociale” – «Первинна каса соціального страхування». Існує багато федерацій і об'єднань, утворених з метою боротьби із захворюваннями: “FFCLCC”/“Fédération française des centres de lutte contre le cancer” – «Французька федерація центрів боротьби з раком»; “INSERM”/“Institut national de la santé et de la recherche médicale” – «Національний інститут охорони здоров'я та медичних досліджень»; професійних об'єднань: “SYNERPA”/“Syndicat national des établissements et résidences privés pour personnes âgées” – «Національний синдикат закладів і приватних установ для людей похилого віку»; “ANFE”/“Association Nationale Française des Ergothérapeutes” – «Національна французька асоціація ерготерапевтів»; “UNAEE”/“Union Nationale des Associations d’Étudiants en Ergothérapie” – «Національний союз асоціацій студентів-ерготерапевтів»; “SOFMER”/“Société française de médecine physique et de réadaptation fonctionnelle” – «Французьке товариство фізичної терапії та функціональної реадптації». У словниках “Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation” (2007) [25] і “Dictionnaire du handicap. 7e édition” (2011) [27] значна увага приділена абревіатурам.

II. Уклавши сьогодні реєстр для найменування засобів і методів, приладів і апаратів із реабілітації, ми бачимо, що у французькій мові існує низка ключових слів, які слугують для утворення більшості термінів галузі. Це, зокрема, “ambulateur” (m)/«ходулі», “appareil” (m)/«апарат, прилад», “bain” (m)/«ванна», “bandage” (m)/«бандаж», «пов'язка», “béquille” (f)/«милиця», “canne” (f)/«ціпок», “chaise” (f)/«крісло», “corset” (m)/«корсет», «бандаж», “douche” (f)/«душ», “exercice” (m)/«вправа», “fauteuil” (m)/«крісло», “gymnastique” (f)/«гімнастика», “manœuvre” (f)/«маневр», «прийм», «метод», «проба», “massage” (m)/«масаж», “méthode” (f)/«метод», “orthèse” (f)/«ортез», “prothèse” (f)/«протез», “réadaptation” (f)/«реабілітація», “rééducation” (f)/«відновлення», «реабілітація», «перепідготовка». Використання слова грецького походження «терапія» також утворює доволі значну кількість термінів – “chimiothérapie” (f)/«хіміотерапія», “cryothérapie” (f)/«криотерапія», “ergothérapie” (f)/«ерготерапія», “kinébalnéothérapie” (f)/«кінебальнеотерапія», “mécanothérapie” (f)/«механотерапія», “physiothérapie” (f)/«фізіотерапія», “thalassothérapie” (f)/«таласотерапія» etc.

III. Оскільки фахівець із фізичної реабілітації/фізіотерапевт тісно співпрацює з іншими медичними фахівцями, доцільно в словник унести найменування назв професій галузі. Варто зазначити, що вони можуть бути представлені також абревіатурами: “МК”/“masseur-kinésithérapeute” (m) – «масажист і фахівець із лікувальної фізичної культури»; “MPR”/“médecin (m) physique et de réadaptation” – «фахівець із фізичної реабілітації/фізіотерапевт/фізичний терапевт»; “АММ”/“auxiliaire (m) médical masseur (m)” – «допоміжний медичний персонал (масажист)»; “АМС”/“auxiliaire (m) médical en clinique” – «допоміжний медичний персонал у клініці»; “АМК”/“auxiliaire (m) médical kinésithérapeute (m)” – «допоміжний медичний персонал (кінезіотерапевт)». Правильний і точний переклад назв професій допомагає зрозуміти роль, завдання й обов'язки кожного фахівця в галузі реабілітації.

IV. Знову ж таки, у французькій мові існує низка слів, котрі слугують для утворення найменувань класифікацій, шкал і тестів у галузі реабілітації. Це, зокрема, “classification” (f)/«класифікація»; “coefficient” (m)/«коєфіцієнт»; “échelle” (f)/«шкала»; “épreuve”/«проба», «тест», «реакція»; “index”

(m)/«індекс», «показник», «коефіцієнт»; «indice» (m)/«індекс», «показник», «ознака», «симптом»; «score» (m)/«шкала», «показник», «індекс», «оцінка»; «test» (m)/«тест», «проба», «аналіз». У цій групі доволі часто зустрічаються епоніми.

V. Професор Володимир Мухін зазначає, що «реабілітації підлягають хворі з травмами й деформаціями опорно-рухового апарату, серцево-судинними, неврологічними та психічними захворюваннями; набутими і вродженими вадами; після хірургічних втручань; інфекційними та хронічними захворюваннями, загалом ті особи, які потребують поступової адаптації до фізичних і психічних навантажень професійного й побутового характеру, роботи з меншим обсягом навантажень чи перекваліфікації, розвитку навичок самообслуговування, вироблення постійної компенсації при незворотних змінах» [24, с. 18]. Тобто масив лексики величезний. Ми відібрали ті терміни, які були зафіксовані у відповідних словниках. У цій групі дуже часто зустрічаються епонімічні терміни, а також активно використовуються метафора та метонімія.

Висновки з проведеного дослідження. Будь-який словник, незалежно від обсягу представлених у ньому слів, ніколи не надасть абсолютно вичерпної інформації. Наші попередні дослідження дали нам можливість створити умовний поділ термінів галузі реабілітації на п'ять тематичних груп, який видається найбільш оптимальним. Він дає змогу розробити чітку класифікацію, сприяє уніфікації й стандартизації термінології, а в майбутньому може слугувати для укладання великого французько-українського перекладного словника. Основний принцип нашої роботи полягав у використанні тлумачних словників реабілітаційної галузі. Критично важливою під час остаточного оформлення рукопису словника та підготовки його до видання буде рецензування праці не лише філологами, а й фахівцями в галузі реабілітації. Власне, у цьому полягає другий основний принцип роботи над укладанням лексикографічних робіт подібного спрямування – тісна співпраця філологів і фахівців із тієї сфери, для якої призначається та чи інша праця. Ще одним перспективним напрямом видається створення відкритого до редагування перекладного онлайн-словника, адже подібні проекти вже існують у мережі. Це дасть можливість доповнювати й розширювати обсяг словника в режимі реального часу відповідними фахівцями (після їх ре-

страції, що забезпечить словник від унесення неправильної чи недостовірної інформації). До того ж вартувало б створити форум, на якому можна було обговорювати проблематику термінології реабілітації загалом. Переклад у цій галузі видається нам одним із найважливіших, адже він вимагає суттєвих додаткових знань. Подібні платформи сприяють розширенню наукової комунікації у світі, стають своєрідним майданчиком для обміну думками та ідеями. У ХХІ столітті людство навчилося боротися й перемагати багато захворювань, однак щоразу з'являються нові, які вимагають лікування й функціонального відновлення; ніколи не припиняються локальні військові конфлікти, наслідком яких є величезна кількість людей з інвалідністю. Тому реабілітація – одна з найважливіших галузей сучасної науки, а укладання перекладних словників є і завжди залишатиметься актуальним.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белова А.Н. Шкалы, тесты и опросники в медицинской реабилитации / А.Н. Белова, О.Н. Щепетова. – М. : Антидор, 2002. – 440 с.
2. Вовканич А.С. Вступ до фізичної реабілітації : [навч. посіб.] / А.С. Вовканич. – Л. : ЛДУФК, 2013. – 184 с.
3. Герцик А.М. До питання тлумачення термінів «фізична реабілітація» та «фахівець з фізичної реабілітації» / А.М. Герцик // Теорія та методика фізичного виховання. – 2010. – № 3. – С. 45–48.
4. Герцик А.М. Трактатування ключових термінів в освітньо-професійній галузі фізичної реабілітації / А.М. Герцик // Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту : у 3 т. – Вип. 7. – Л., 2003. – Т. 1. – 2003. – С. 342–346.
5. Герцик А.М. Фахівець з фізичної реабілітації, чи фізичний терапевт: національне та міжнародне тлумачення назв професій / А.М. Герцик // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 10. – С. 21–24.
6. Герцик А.М. Визначення поняття «технологія» у фізичній реабілітації / А.М. Герцик // Фізична активність, здоров'я і спорт. – 2016. – № 1 (23). – С. 32–34.
7. Гринев-Гриневич С.В. Введение в терминологию: Как просто и легко составить словарь : [учебное пособие] / С.В. Гринев-Гриневич. – 3-е изд., доп. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. – 224 с.
8. Гринев-Гриневич С.В. Терминоведение : [учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений] / С.В. Гринев-Гриневич. – М. : Издательский центр «Академия», 2008. – 304 с.
9. Дем'янюк О.Й. Нормативно-правова підтримка реабілітації інвалідів в Україні / О.Й. Дем'янюк // Сучасні оздоровчо-реабілітаційні технології : зб. наук. праць. – Луцьк : Луцький інститут розвитку людини Університету «Україна», 2008. – № 3. – С. 3–8.
10. Дубогай О.Д. Основні поняття й терміни здоров'язбереження та фізичної реабілітації в системі освіти :

- [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О.Д. Дубогай, А.І. Альошина, В.Є. Лавренюк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 296 с.
11. Дудок Р.І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках / Р.І. Дудок. – Л. : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 358 с.
  12. Коваль Р.С. Абревіатури в термінології реабілітації / Р.С. Коваль // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. – Чернівці : Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. – 2016. – Вип. 11–12. – Частина 1. – С. 272–276.
  13. Коваль Р.С. Епоніми в термінології фізичної і медичної реабілітації (на матеріалі французької та української мов) / Р.С. Коваль // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки». – 2015. – № 3 (304). – С. 293–298.
  14. Коваль Р.С. Етимологія термінів на позначення основних понять реабілітації у французькій та українській мовах / Р.С. Коваль // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки». – 2016. – № 6(331). – С. 266–270.
  15. Коваль Р.С. Запозичення в термінології реабілітації / Р.С. Коваль // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія «Філологія (мовознавство)» : зб. наук. праць / гол. ред. Н.Л. Іваницька. – Вінниця : ТОВ «Фірма «Планер», 2015. – Вип. 22. – С. 21–27.
  16. Коваль Р.С. Лексико-семантичні особливості термінології фізичної і медичної реабілітації у французькій та українській мовах / Р.С. Коваль // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки (мовознавство)» : зб. наук. праць. – Дрогобич, 2016. – Т. 1. – № 5. – С. 155–158.
  17. Коваль Р.С. Найменування засобів та методів реабілітації / Р.С. Коваль // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія». – 2016. – Вип. 60. – С. 154–157.
  18. Коваль Р.С. Проблеми уніфікації та стандартизації термінології реабілітаційної галузі / Р.С. Коваль // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». – Одеса, 2016. – Вип. 22. – С. 98–101.
  19. Коваль Р.С. Термінологія реабілітації – сучасний стан та перспективи дослідження (на матеріалі французької та української мов) / Р.С. Коваль // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого : Видавництво Національного університету «Острозька академія». – 2012. – Вип. 27. – С. 32–34.
  20. Коваль Р.С. Топоніми в термінології фізичної й медичної реабілітації / Р.С. Коваль // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». – Одеса, 2015. – Вип. 15. – Т. 2. – С. 58–60.
  21. Козырева О.В. Физическая реабилитация. Лечебная физическая культура. Кинезитерапия : [учеб. слов.-справ.] / О.В. Козырева, А.А. Иванов. – М. : Сов. спорт, 2010. – 278 с.
  22. Кравченко А.І. Медико-біологічна та реабілітаційна термінологія для студентів спеціальностей «Фізична реабілітація», «Фізична культура» : [навч. посіб.] / А.І. Кравченко, Ю.С. Лянной, В.В. Купина. – Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2002. – 212 с.
  23. Мерзлікіна О.А. Тлумачний словник термінів і словосполучень фізичної реабілітації / О.А. Мерзлікіна, О.В. Гузій. – Л. : Вид. ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 48 с.
  24. Мухін В.М. Фізична реабілітація : [підручник] / В.М. Мухін. – 3-тє вид., переробл. та доповн. – К. : Олімп. л-ра, 2009. – 448 с.
  25. Dufour M. Dictionnaire de kinésithérapie et réadaptation / M. Dufour, M. Gedda. – Paris : Maloine, 2007. – 582 p.
  26. Facione-Roger Julia. Place de la médecine physique et de réadaptation dans le soutien santé des forces armées: historique, état des lieux et perspectives. – Thèse pour obtenir le grade de docteur en médecine. – Nancy, Université Henri Poincaré, 2010. – 123 p.
  27. Zribi Gérard. Dictionnaire du handicap. 7e édition / Gérard Zribi, Dominique Poupée-Fontaine. – Rennes : Presses de l'EHESP, 2011. – 349 p.